

Urbanizáció, művészet, lehetőségek

Salgótarján egyedülállóan szép és modern városunk: száz év múlva éppen olyan büszkék lesznek rá utódaink, mint mi ma Sopronra vagy Kőszegre. Mert ez az egyetlen olyan magyar város az utóbbi kétszáz év történetében, amely – alakulását, struktúráját, térszervezettségét tekintve – egységes egésznek értékelhető.

A magyar városok (tisztelet a kivételnek) „nott” városok: lakás és kereskedelmi szükségletek hozták létre, ezek gyarapították változó tempóban – de terv nélküli spontaneitással... Ez a körülmény oka aztán annak, hogy nálunk alig van urbanizációs tradíció.

A magyar ember a maga gyakran provinciális módján csak a saját házatája, otthona, udvarháza körül nézelődött, csak annak viselte gondját. S nemcsak a volt uralkodó osztályra, hanem az egész történelmi Magyarország lakosságára általánosíthatók ezek a gondolatok.

Nekünk most kell és most lehet kialakítanunk a magunk urbanisztikáját. Iparunk fejlettsége, nemzetközi kapcsolataink gazdagodása elsősorban az ipari munkások, munkaszervezők és mérnökök tudatában plántálták el a sokoldalúan urbanizált város iránti igényt. Így határozza meg Salgótarján fejlődését iparának differenciáltsága. Mert egy kohászváros lakói, sajnos, sohasem lesznek olyan igényesek, mint egy olyan városéi, ahol magas színvonalon álló más ipari tevékenységek is befolyásolják az ízlést: például Salgótarjánban a zománc- vagy az üvegyártás.

Salgótarján urbanisztikai eredményeihez hozzájárult páratlanul szép fekvése is, a természeti környezet léptéket adó arányossága. Am hasonló környezettel rendelkezik Tatabánya, Oroszlány, vagy Kazincbarcika is – ezek az egyprofilú ipari városok éppen a differenciáltság hiánya miatt nem jutottak el az urbanizációs esztétikának ahhoz az igenléséhez, amit Salgótarjánban csodálunk.

Persze a konkrét igényről és az építész-tervezők kínálatáról sem szabad megfeledkeznünk. A salgótarjániak nemcsak városrekonstrukcióra, jól lakható, modern házakra törekedtek, hanem egy igen testükre szabott, a környezetbe beillő urbanisztikai megoldást is igényel-

tek. Olyat, amely az élet állandó színpadjaként befolyásolja, ösztönzi a benne cselekvőket az önérték és társadalmi kommunikáció magasabb színvonalának elérésére.

Ha lenet a modernt a régivel egybevetni, úgy egyedül Salgótarján vonatkozásában tenetjük ezt meg: a város épüetei által meghatározott életterületek képzőművészeti alkotásokkal való minősítése hasonló ahhoz a tevékenységhez, amit a reneszansz városiasodás kezdetén a firenzei confraternitásoknál tapasztalhatunk leginkább. Ezek a társulások rendelték meg a maguk társadalmi mintáit meghatározó képzőművészeti alkotásokat, freskókat, szobrokat: ez az eszményeket kereső s az eszményekkel befolyásolni akaró művészeti tevékenység az alkotó és befogadó közötti kapcsolat egyedül álló példája. A barokk vagy a XIX. század vonatkozásában a nyilvánosság elé kerülő művészeti alkotás már nem belülről, a városi kommunából fakad, hanem kívülről jön – még akkor is, ha városi közösség számára elfogadható értéket és eszményeket kínál.

Salgótarján a közttereibe realizált eszmények, értékmodellek teszik egyedülállóvá: az épület, a plasztika és a monumentális díszítés egymástól el nem választhatók, egymást erősítő, egymás minőségét fokozó tényezők.

Ellene vethetné bárki az előbbi párhuzamnak azt a tényt, hogy Salgótarján képzőművészeti alkotásainak, díszítésének zöme fővárosi művészekről származik, tehát kívülről jött. Am mégis a városban termett: meg vagyok győződve arról, hogy az itt feladatot betöltő művészek – tudva-tudatlanul – asszociáltak a firenzei városháza előtti térrel – s ez az inkább érzett, mintsem tudatos-hasonlóság a feladat elvégzésében való igényességüket csak fokozta. Páratlan élményben volt részük: ki tudták számítani az elérhető hatást, hiszen adott környezetben, többé már nem változó – stabil – feltételek közé helyezhették műveiket.

Salgótarján tehát a magyar urbanisztika protagonistája, olyan érték, amely minden más város lokalpatriotáit is kell hogy lelkesítse és igény dolgában befolyásolja. Am a salgótarjániak sem ülhetnek babérjaikon; ha meg kívánják őrizni avantgarde helyüket, újabb mintaszerű problémamegoldásokat kell végrehajtaniuk.

Nem ismerem részleteiben a város tervezett képzőművészeti beruházásait, az intézmények fejlesztésére és alapítására

vonatkozó elképzeléseket. Am, még ha ismerném, sem lennék tekintettel e gondolatmenetemben a közelebbi és távolabbi tervekre, azt kívánván felvázolni (mint a magyar művelődésnek e városba többször ellátogató munkása, aki értékelési és elismeri az eredményeket), mit javasolnék megvalósítani a legközelebbi jövőben.

1.

Nem rendeznék festészeti vagy grafikai kiállítást a művelődési központ ügynevezett „üvegcsarnokában.” Az ott lévő mozaik méretei nem engedik meg, hogy bármilyen síkformájú ábrázolás helyet kapjon abban a térben. Viszont nagyon alkalmasnak találom ezt a szép arányú teret arra, hogy ott **állandó szobrászati kiállítást** nyissanak meg: adva van a kiállítás a térre, benne a mai magyar szobrászat remekei – olyan előny, amit tovább kell fejleszteni. Az itt látható alkotások rangját és vonzerejét kihasználva olyan szoborgyűjteményt kellene létrehozni, amelyben helyet kapnának **a városokban felállított köztéri szobrok tervei, modelljei, írásos és rajzos dokumentációi.** A lektorátus és az érdekelt művészek bizonyára szívesen beleegyeznének abba, hogy minden két évben kiállítást rendezzenek az országban felállított szoborművek terveiből. Ilyen módon Salgótarján a magyar monumentális művészet központja lehetne.

2.

A művelődési ház oldalfolyosóin **zománcművészeti állandó kiállítást** rendeznék be. A mi régimódi osztályozásunk szerint a zománcművészet az iparművészet körébe tartozik: a műfaj alkotásainak gyűjtésére kizárólag az Iparművészeti Múzeum, mint nemzeti szakgyűjtemény, hivatott. Am a zománc kilépett a csak iparművészeti funkciók közül – festészeti anyag is lett. Helyesebb volna, ha nem beszélénk festészetről és iparművészetéről, hanem vizuális művészetekről; s ez esetben nincs probléma a zománc hovatartozását illetőleg. Salgótarján elől járhat azzal is, hogy új módon értékeli a zománcművészetet. Az állandó kiállításához bizonyára hozzájárulnának az érdekelt gyárok is – anyagi és más vonatkozású támogatással, hiszen ez a gyűjtemény **a gyárok közreműködésével egyben kutató és publikációs központ** is lehetne: kiadványok, szimpozionok, szabadegyetemek szervezésével óriási szolgáltatást tehetne a magyar művelődésnek.

3.

A salgótarjáni üvegyártás az üvegművéség állandó múzeumi kiállításon való bemutatását indokolja. Ennek megvalósítása a megyei múzeum dolga lehet. Van azonban az üvegművészetnek egy olyan területe, amely – hasonlóan a zománchoz – már nem dekoratív használati tárgyakat hoz az üvegszobrászat. Bronzban szegény ország lévén nehezen képzelhető el, hogy minden megőrzésre érdemes szobrot bronzba lehessen önteni; nem is beszélünk a bronzban való sokszorosítás anyagi és technikai problémáiról. Am az üvegszobrászat – mint azt a modern művészet több kiváló mesterének idevágó tevékenysége bizonyítja – nemcsak új, olcsóbb anyagot, hanem a mai ízlésnek, a művészet újszerű törekvéseinek megfelelő alakítási közeget kínál. A porcelánszobrokon, mint technikán és még inkább mint szemléleten túlhaladt az idő. Talán ma még sokan idegenkednek az üvegszobroktól: a megfelelő üvegfajták és színek felfedezése, a szobor számára kedvező világítási formák kialakítása minden bizonnyal nagyon sok hívet szerez ennek az új lehetőségnek.

4.

Múlhatatlan feladat egy salgótarjáni képtár megszervezése. A legnehezebb probléma a tervezett gyűjtemény profiljának meghatározása. Ma már vannak nagyobb vidéki képtáraink, melyek állagát részben a Magyar Nemzeti Galéria letéti anyaga adja. A Nemzeti Galéria újabb kölcsönzésre nem képes, ennélfogva le kell mondani a képtár országos jellegéről, s aligha lehet egy történeti érdekű kiállítást is szervezni. Leghelyesebb volna a városban és megyében élő, vagy onnan elszármazott művészek munkáit

összegyűjteni, s az anyagot állandó válogatással, tudatos fejlesztéssel tovább építeni.

Elképzelhető ezenkívül egy tematika szerinti gyűjtemény – bár ezért a megoldásért sem a művészek, sem a műértők nem lelkesednek, roppant idegenforgalmi vonzereje volna annak, ha Salgótarján létrehozna egy olyan gyűjteményt, amely színvonalas válogatásban mutatná be a falusi nép életét, népművészeti tevékenységét ábrázoló festményeket, szobrokat, grafikákat. S egy ilyen gyűjteményt jól ki lehetne egészíteni megfelelő fotografiai anyaggal. Meggyőződésem, hogy a Magyar Fotóművészek Szövetsége szívesen adna letétbe a témába vágó történeti és esztétikai értékű fotografákat; annál is inkább, mert – ha jól tudom – sok klaszikusnak tekintett népi tárgy felvétel ebben a megyében készült.

5.

Komoly hagyományai vannak Salgótarjánban a fotográfiával való foglalkozásnak. Érdemes volna tehát egy fotóművészeti gyűjtemény kialakítása: részben a már említett módon – a Fotószövetség segítségével, részben társadalmi úton. Azt gondolom, fotóművészeink szívesen adnának képeket, ha biztosíték volna munkáik állandó kiállítására.

6.

Az alkalmazott fotográfia az a terület, amelyet nálunk még alig jártak be: itt azokra a technikákra gondolok, amelyek szerte a világon még csak kibontakozóban vannak, például falra ragasztható emulziók, amelyek tapétaként, lakásdíszként értékelhetők. Sok lehetőséget kínálnak továbbá a komponált, stilizált fo-

tográfiaik egyéb módszerei is. Az építészeti fotopályázatokat is – melyeket évente rendez meg az Építész és Fotószövetség – Salgótarjánhoz lehetne kötni: ennek a pályázatnak kiállításon való bemutatása ugyanis ritkán sikerül.

7.

A felépülő új kiállítási helyiség roppant lehetőségeket ad Salgótarjának: módja van arra, hogy inponálóbb külsőt adjon a zománcművészeti biennáléknak, vonzóbbá tegye a tavaszi tárlatot, melynek színvonalán volna mit javítani. S meg lehetne szervezni az üvegművészeti biennálét – s egész sor országos jelentőségű fotókiállítást.

Néhány ötlet és gondolat az, amit papírra vettem; lehet, vannak köztük most kivitelezhetők, mások talán csak a távolabbi jövőben realizálhatók. A város iránti érdeklődés és nagyrabecsülés szülte őket: jószándék és remények keveréke tehát ez az írás.

Összefoglalóként azt kívánom újra hangsúlyozni, hogy a várostól további céltudatos és következetes fejlesztési koncepció kialakítását várjuk, igényeljük. Nem arra kell törekednie Salgótarjának, hogy meglegyen ott is minden olyan dolog, ami a fővárosban és a vidéki nagyvárosokban van. Salgótarján bátor útra lépett, tehát a továbbiakban is csak azt kéri tőle számon, ami csak itt van, csak itt lehet. Ismételni nem nehéz – megtalálni az újat, s ezt szívesen, bátran – kockázattól sem riadva vissza – beteljesíteni, továbbfejleszteni: ez az, ami csodálatot ébreszt és tekintélyt szerezhet egy városnak, megyének, országrésznek.

Azt hiszem, a jövő útja minél több határozott karakterű helyi műhely kialakítása. Egy ilyen nagyszerű adottságú műhely színhelyének látom én Salgótarjánt. Ennek az alakuló műhelynek sajátos karakterét az adja meg, (és a jövőben még csak fokozhatja), hogy tradíciói nélküli műhely, ipari környezetben, a munkásosztály igényeit kielégítés szándékával keletkezett.

Nem technikai újdonság az, amit ez a műhely eddig jelentett, hanem az életmód fórumainak meghatározásához segítő modern művészet. Reméljük, hogy az igények növekedésével, a közönség aktivizálódásával ez a formai keret egyre letisztultabb tartalommal telítődik. Ehhez a kiteljesedéshez segíthet hozzá a Salgótarjánban alakuló urbanizáció.

Végvári Lajos

„... mint Déryné kortársai“

„Olyan szép, olyan hősi munkát végeztek, mint Déryné kortársai. Szívből kívánom, hogy az elismerést, a dicsőséget, a jutalmat ne csak az utokortól kapják meg. De na még úgy történnék is: megéri!“ – A komárnói Magyar Területi Színház – a MATESZ – vendégkönyvében olvashatjuk ezt a bejegyzést. Félteve őrzött sorok: Illyés Gyula Kossuth-díjas költőnk írta, amikor Lőrincz Gyula festőművész társaságában a színház vendégeként Komárnóban járt.

Bárki legyen is az efféle lelkesült sorok szerzője, korunk racionális gondolat- és érzésvilágú olvasója leplezetlen fenntartással fogadja, még személyesen nem győződik meg igazságáról. A múlt év novemberének végén aztán a megyénk városáiban, Salgótarjánban, és Balassagyarmaton járt színház előadásai oszlatták el kételyeinket: az együttes Felkai Ferenc dramaturgiai szempontból kevésbé sikerült, az irodalmi és történelmi ismeretterjesztést azonban kitűnően szolgáló **Madách** című drámájával vendégszerepelt. Nagy hozzáértéssel rendezett, izléssel visszafogott, élvezetes előadást láttunk. Madách és kora, zaklatott életének képei, a nemzet és az emberiség sorsát egységbe fogó gondolatai idéződtek fel néhány órára a színpadon. Tehetséges művészek tolmácsolásában – sikerrel.

*

Dr. Krivosik Istvánnal, a társulat rövid időre Salgótarjánba érkezett igazgatójával beszélgettünk a színház mindennapjairól, tevékenységéről.

– Mi szól Felkai Ferenc drámájának bemutatása mellet?

– A darabot a nagy magyar költő és politikus születésének 150. évfordulója alkalmából tűztük műsorra. Választását több szempont indokolja, de csak a leglényegesebbet említeném. Ez pedig: örök álunk volt Az ember tragédiájának színrevitele. Csakhogy ennek megértése nem könnyű, elvezetéséhez bizonyos ismeretek szükségesek. Közönségünk hallott ugyan már az iskolában Madáchról és Tragédiájáról, de nagyon keveset – sokan nem is olvasták a művet. Mi viszont mindenáron be akartuk mutatni. Hogy ez lehetővé váljon és megkönnyítsük helyzetünket, mutattuk be a Felkai-dramát, mint amely minden másnál alkalmasabb a szükséges információk közvetítésére: a közönség elé hozza a költőt és a Tragédiát is. Ráadásul jól szórakoztat.

– Válaszában említést tett a közönségről is. Kik alkotják a MATESZ közönségét?

– A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban több mint fél millió magyar nemzetiségű állampolgár él. Közülük évente több mint százezer néző tekinti meg színházunk előadásait. A látogatók 80 százaléka mezőgazdasági dolgozó és munkás, ugyanennyi százalékban falun élő... És ami ezen felül említést érdemlő, hogy a nézők 40 százalékát fiatalok alkotják. Közönségünk az utóbbi néhány esztendőben átrétegződött: tíz-tizenöt évvel ezelőtt, emlékszem, még öreg nénikék és bácsikák ültek a nézőtéren, most meg csupa fiatal. Olyan generációk nőttek fel, amelyek megszerették és igénylik a színházat, a tiszta emberi szó zenéjét.

– Hogyan hatott ez az átrétegződés a színház munkájára, milyen változásokat eredményezett?

– A hatás legjobban – természetesen – műsorpolitikánkban érzékelhető. Egyre több olyan darabot játszunk, amely az ifjúság sajátos problémáival foglalkozik, ezeket elemzi, illetve ezekre próbál válaszolni. Mai műsorpolitikánkban is gyakorlata már, hogy évadonként egy-két darabot kizárólag csak a fiataloknak, illetve a gyerekeknek játszunk. Az idei programban ilyen lesz például Sármánci Pál „Peti kalandjai” című mesejátéka: bemutatásával legfiatalabb nézőinknek kívánunk kellemes órákat szerezni.

Az ifjúsági és gyermekszínházra vonatkozóan egyébként van egy átfogó elképzelésünk: a közeljövőben önállóul kassai Thália Színpadunk fogja majd ezt a feladatot ellátni. A kassai színház fejlesztése már most ennek figyelembevételével történik.

MAGYAR TERÜLETI SZÍNHÁZ

november
27-28 MIMK

Felkai Ferenc:

Madách

dráma 3 felvonásban

Dizáltervek: Platzer Tibor

Jelmeztervek: Csónka István m. v.

Zene: Dobi Géza

Rendező: Konrád József

Az előadás kezdete 19.30 órakor

Szeceplők:

Baloghy Károly
Bogár Béla
Bogár Csaba
Dófi Mária
Fazekas Imre
Fenyvesi Anna
Király Ottó
Kubola Gabi
Pálfi István
Rappay József
Rusák József
Sipos László
Szeres Zsigmond
Udvardi Anna

MAĀRSKÉ OBLASTNÉ DIVADLO - KOMARNO

– Mit jelent ez a fajta munkamegosztás a két színház vonatkozásában?

– Az alapvető funkció azonos: a saját nemzeti kultúra haladása nagyományaink, a szlovák és a csehszlovák kulturális értékeknek az apolása, a haladó nyugati drámairodalom legkitűnőbb művészeinek megismertetése, az igényes és tartalmas művelődés, szórakozás biztosítása. Eltérések a konkrét feladatokban lesznek. A kassai színház a jövőben elsősorban ifjúsági műveket, a komárnói pedig felnőttek számára írott darabokat mutat be. Természetesen nem megkövesedett, merev határokra van szó, hiszen a komárnói színház is játszik ifjúsági műveket. Csupán: profilja szempontjából ezek nem lesznek meghatározók. Ez a színház zenés darabokat is műsorára tűz majd. Bizonyos munkamegosztásról is beszélhetünk: a **kassai Thália Színpad** jobbára Kelet-Szlovákiát, a **komárnói Magyar Területi Színház** Dél-Szlovákiát látja el színházi előadásokkal. Ez nagy könnyebbséget jelent a művészek számára is: megkíméli őket a sokszor hosszú és fárasztó utazástól: ugyanakkor Kelet-Szlovákia közsegeiben – ahová eddig ritkábban juthattunk el – gyakoribb és állandóbb játszási lehetőséget biztosít. Tudjuk, sosem leszünk „köszínház”: előadásaink 70 százalékát a két központon kívül játszuk. Ez számunkra döntő jelentőségű, meghatározó.

– A MATESZ 1952. októberében kezdte meg működését (1953. januárjában tartotta első bemutatóját, Urbán Ernő Tűzkeresztység című drámájával.) Ez volt az első állandó hivatalos magyar színház a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban. A MATESZ nemzetiségi színház – amely szerves részét képezi a szlovákiai színművészetnek: a szlovák színházakkal azonos társadalmi közegben és feltételek között, azonos társadalmi és művészi célok megvalósításáért tevékenykedik. Az eltelt két évtized alatt közel másfélszáz bemutatót tartott: zömében a magyar és a szocialista országok drámairodalmának klasszikus és mai kort reprezentáló műveit tűzte műsorra. Milyen bemutatók szerepelnek a huszonegyedik évad terveiben?

– Az eddigi úton kívánunk továbbmenni. Komárnóban hat, Kassán négy bemutatót tervezünk. Izelítőül néhány címet: Madách Imre: Az ember tragédiája, Hasek-Burián: Svjek, Örkény István: Tóték, Gogol: Leánynéző, Audi Strahl: Ádám

A színház egész kollektívájának erejét próbára tevő, nagy feladatok ezek. Megvalósításukon 107 ember dolgozik. Közöttük 40 színész és 10 művészi dolgozó: rendező, díszlet- és jelmeztervező stb. A művészek három főváros – Pozsony, Budapest, Prága – művészeti főiskoláján szerezték illetve szerzik meg diplomájukat. Sokan film- és televíziós szereplésekhez is hozzájárulnak. Az utóbbi időben különösen **Csendes László, Drófi Máttyás, Ropog József, Siposs Jenő** és **Turner Zsigmond** szerepel gyakran a kamerák előtt. A két utóbbi művész – **Mihályfi Imre Pókháló** című filmjében – Magyarországon is forgatott.

„Déryné kortársai” (ahogyan Illyés nevezte őket), a színház ismert és kevésbé ismert művészei nagy munkát végeznek. Előadásról-előadásra a világgal, annak minden örömeivel és gondjával ismertetik meg a szlovákiai magyar falvak lakóit. Pozsonytól Csernőig játszanak, mintegy 500 kilométer hosszú vonalon.

Sulyok László

Madách-emlékérem, 1974

A megyében született, élt és alkotott nagy drámaíró, Madách Imre halála 100. évfordulóján, 1964-ben, állított tisztelgő emléket a Nógrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága a Madách-emlékérem alapításával. Átadására évenként kerül sor.

**Marton
Endre**

kétszeres Kossuth-díjas, Jászai-díjas, Erdemes és Kiváló művész, a budapesti Nemzeti Színház igazgató-főrendezője.

**Csongrády
Béla**

az MSZMP Salgótarján városi Bizottságának propaganda és művelődési csoportjának vezetője, a Palócföld rovatvezetője.

**Réti
Zoltán**

festőművész, a balassagyarmati Rózsa-völgyi Márk Állami Zeneiskola igazgatója.

Madách-alkotói díj, 1974

Ez évben először hirdette meg Nógrád megye Tanácsa a Madách Imre életművével foglalkozó, szellemi örökségét ápoló, a megye szellemi életét céltudatosan gazdagító tudományos és irodalmi-művészeti alkotómunkára ösztönző díjat.

**Csukly
László**

tanár, irodalomtörténész

**Hibó
Tamás**

grafikumszobrász

További munkájukhoz sok sikert és jó egészséget kívánva köszöntjük – a szerkesztőség és olvasóink nevében – az 1974. évi Madách-emlékermeseket és Madách-alkotói díjasokat.

Munkásságuk, terveik ismertetésére lapunk második számába térünk ki.